

**♠ SAYISAL VERİLER IŞIĞINDA HUKUK ÖĞRETİMİNDE
NİTELİK SORUNUNA DAİR BAĞLAMSAL ANALİZ**
(*CONTEXTUAL ANALYSIS ABOUT QUALITY ISSUES IN LAW EDUCATION IN THE
LIGHT OF NUMERIC DATA*)

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ*

ÖZET

Türk yükseköğretiminde son onlu yıllarda hızlı bir büyüme ve dinamik bir gelişme trendine tanık olmaktadır. Yaşanan bu dinamik niceliksel gelişim, hukuk öğretimine ilişkin nitelik tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Hukuk öğretimine ilişkin nitelik tartışmasının çoğul bir bağlamsal zemini söz konusudur. Bu yüzden tartışmanın bu çoğul bağlamına dikkat çekmek önem arz etmektedir. Bu çalışma, sayısal veriler ışığında söz konusu bağlama dair aydınlatıcı bir tartışma zemini yaratmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Hukuk eğitimi, yükseköğretim, hukuk fakülteleri.

ABSTRACT

In the past decades, in the higher education system in Turkey, we have witnessed a rapid improvement and a dynamic progress trend. This dynamic, quantitative improvement has created a quality debate on the law education. The argument of the quality in legal education has a multiple contextual ground. Therefore, it is important to draw attention to these contexts. This article aims to create an illuminating basis for discussion of this very context.

Keywords: Law education, higher education, law faculties.

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, muharremkiliç@akdeniz.edu.tr

I. Giriş

Sistematiik bir bilgisel alan olarak, kuşkusuz hukuksal bilginin kendine özgü bir ontolojisi, epistemolojisi ve metodolojisi söz konusudur. Buna bağlı biçimde söz konusu bilginin bir öğrenim/öğretim nesnesi olarak varlığını tartışmanın çok boyutluluğunu ifade edebiliriz. Öncelikle, hukukun üniversiter yapı içerisinde akademik-özerk bir disipliner alan olarak var oluşu, bu çalışmanın sınırlarını aşacak özgün bir tarihsel bağlam analizini gerekli kılmaktadır.

Bu meydana yapılacak olan bağlamsal analiz, toplumsallığın doğal neticesi olarak formalize edilen hukukun üniversiter düzeyde bilgisel inşasını ifade etmektedir. Öyle ki bu noktada hukuksal bilginin diğer epistemik alanlardan ayrışımından söz edilemez. Akademia'da ontosunu inşa edebilmenin varoluşsal gerekçelerini yaratma noktasında hukuksal bilginin payına düşen çaba diğerlerinden uzakta değildir. Ancak tartışmanın bu boyutu, daha farklı bir bağlamsal zeminde yürütülmelidir.¹

Hukuk öğretiminde nitelik sorununa dair sorgulamanın, bilgisel alanın kurumsal örgütlenmesinden, eğitim-öğretim süreçlerinin pedagojik, sosyo-psikolojik ve metodolojik yönlerini de içerir biçimde çok boyutlu bir sorunsal alan(larını) kuşattığı ifade edilebilir. Bunun yanı sıra, her ne kadar homojen bir kurum kültürü ve standardize bir yapısal geleneği bulunmayan, hukuk akademiası da bu bağlamda problematize edilebilir.

Üniversiter yapının araştırma, eğitim-öğretim ve toplumsal hizmet üçlemesi ile bütünselliğini kurduğu üretici işlevleri açısından da bu mesele verimli bir biçimde konu edilebilir niteliktedir. Ancak her bir sorunsal alanın, kuşatıcı tarihsel derinliğinde bütün bu boyutları ile tematik tartışma alanları üreteceği aşikardır.

Konunun problematize edilebilir alanının genişliğine dair bu saptamanın ardından çalışmamızın odak noktasına temas sadedinde şunu ifade edebiliriz. Türk Yükseköğretiminde yaklaşık olarak son on yıllık süreçte 'her kente bir üniversite' sloganı ile okullaşma oranlarındaki artış politikası, yükseköğretime erişme konusundaki yoğun talebin, yeni yükseköğretim kurumları açılması ve/ya kontenjanların artırılması yönündeki stratejisinin bir yansıması olarak hukuk öğretiminde niteliğine ilişkin yoğun bir tartışma başlatmıştır. Yükseköğretime erişim talebinin

¹ Bu meydana, üniversite/akademi kavramının odağında daha geniş ölçekte bu tartışmalara bir şerh kabilinden yapmış olduğumuz çalışmalara bakılabilir. Kılıç, Muharrem, "Akademinin Sosyolojisine Dair Bir Derkenar: Akademianın Sosyo-Psikolojik Dinamikleri", Yükseköğretim Dergisi, Nisan 2013. Kılıç, Muharrem, "Hukuk Öğreniminin Epistemolojik Temellendirimine Dair Dibace: Teknokrasi-den Filozofiyeye", Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, sy. 1.

yoğunlaştığı temel alanlardan birisini hukuk oluşturduğundan, bu alanda yükseköğretim arzının akademik ve fiziksel altyapı düzeyindeki yeterliliği ile talep arasında bir uçurumun varlığı sayısal verilerde kendisini ortaya koymaktadır.

Öğretim maliyeti görece düşük olan bu prestijli öğretim alanına yönelik talep yoğunlaşması karşısında, özellikle vakıf yükseköğretim kurumlarında hukuk fakültesi açma ve öğrenci kontenjanı alabilme/artırabilme noktasında oldukça iştahlı bir talepkarlık söz konusudur. Kurumsal bünyesinde hukuk fakültesi bulunan Kamu Üniversitelerinin, öğrenci kontenjanlarının belirlenmesinde getirdikleri öneriler ile Yükseköğretim Kurulunun belirlemiş olduğu kontenjanlar arasında bir uçurumun olduğu istatistiksel verilerle sabittir.

Mevcut kontenjan talepleri ile son yıllara damgasını vuran ‘yükseköğretim politikası’ doğrultusunda belirlenen kontenjanlar arasındaki bu derin farklılık, konunun hukuk öğretiminin nitelik sorunu bağlamında tartışılmasına yol açmıştır. Bu çalışma, özellikle son beş yılın istatistiksel verilerine bağlı olarak hukuk öğretiminde nitelik sorununa ilişkin bir tartışmayı amaçlamaktadır.

II. Tarihsel Saptama: Hukuk Öğretimi

Öncelikle ifade edilmelidir ki, toplumsal yaşamı yasalaştırma ya da yasa koyma düşüncesi biçiminde tezahür eden hukuksal olgunun saptanabilir derin tarihsel ve antropolojik kökeni söz konusudur. İnsanın toplumsallığına dair ontolojik temel varsayımlara bağlı biçimde yasa düşüncesinin varlığı, kuramsallaşmış ve kurumsal yapılara dönüşmüş bir hukuk olgusu ya da pratiği yaratmıştır. Konumuz bağlamında bu tarihsel gerçeklik doğallıkla, belirli bir kültürel bağlamda hukuk öğretimini var etmiştir. Hukuk olgusunun bu universal ontolojik içkinliğinden hareketle hukuk öğretiminin tarihsel durumuna dair öz bir saptamada bulunacak olursak şunları kaydedebiliriz.

Türk Yükseköğretim tarihinde gelenekselden modern duruma/döneme kadar dinamik biçimde evrilen hukuk öğretimi, dönemsel olarak farklılaşan özgün hukuk gelenekleri² içerisinde kendine özgü bir öğretim örgütlenmesi ve müfredatına³ sahip olmuştur. Bu yönüyle derin

² Tarihsel bağlamda dünya hukuk geleneklerinin temel karakteristikleri konusunda karşılaştırmalı bir analizi içeren özgün bir monografi için bkz., Glenn, H. Patrick, *Legal Traditions of the World*, Oxford University Press, New York 2004.

³ Türk yükseköğretiminin modernleşme serüveninde hukuk öğretiminde yaşanan yapısal dönüşüm ve bunun hukuk müfredatına yansımaları konusunda ayrıntılı bilgi için bkz., Dölen, Emre, *Türkiye Üniversite Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, I, 127, 135-142, 305. Widmann, Horst, Atatürk ve Üniversite

tarihsel köklere sahip olan hukuk öğretiminin kendi özgül yapısı içerisinde dönemlenebilir olduğunu kaydetmeliyiz. Farklı görüş açılarından yapılacak olan kesitlemelere bağlı biçimde değişkenlik arz etmekle birlikte, bir perspektife göre, ana hatlarıyla üç tarihsel dönem ile sınıflandırılabilir olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar; Klasik dönem (Selçuklu-Osmanlı); Cumhuriyet öncesi modernizasyon dönemi (Tanzimat ile başlayıp Cumhuriyete kadar süren dönem); Cumhuriyet dönemi (Kanun iktibası).⁴

Doğallıkla her bir tarihsel dönem kendi içerisinde yapılacak olan anlamlı tarihsel kesitlemeler ile daha derinlikli bir tahlile ve daha rafine alt sınıflamalara konu olabilir.⁵ Cumhuriyet öncesi dönemde yaşanan tarihsel kırılmalara eşlik eden, özgün tarihi, siyasi ve sosyolojik bağlam, hukukun tanımına, mahiyetine, siyasal ve toplumsal işlevine kadar uzanan bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Klasik dönem hukuk algısı, bunun öğretim biçimleri, öğretimin kurumsal yapılanması gibi bir çok konuda esaslı dönüşümler yaşamıştır.

Siyasal ve sosyal anlamda Tanzimat'a ruhunu veren tinsel gücü, hukuk öğretimi de içeren hukuk algısı oluşturmaktadır. Cumhuriyet öncesi modernizasyon sürecinde daha eklektik bir yapı arz eden hukuk algısı Cumhuriyet ile birlikte, tümüyle iktibas (resepsiyonu) esas alan bir hukuk düzenine dönüşmüştür. Doğallıkla bu dönüşüm, hukuk öğretiminin kurumsal yapısını ve formunu da dönüştürmüştür.

Resepsiyon/iktibas suretiyle tümüyle yeniden inşa edilen hukuku (yasaları) uygulayabilecek hukukçular (yargıç, savcı, avukat) yetiştirmek ya da daha isabetli bir deyişle hukuk mesleği eğitimi vermek amacıyla 'Hukuk Mektebi' kurulmuştur. Cumhuriyet dönemi Türk yükseköğretiminde hukuk öğretimi, kurulan bu Yüksekokul (mektep) ile başlamıştır.

Bunlardan ilki, İstanbul'da 1877 yılında açılmış olan *Mekteb-i Hukuk-i Sultani*'dir.⁶ Bu okul, ilgili tarihsel dönemin kaotik siyasal ortamı-

Reformu, (çev. Aykut Kazancıgil; Serpil Bozkurt), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 187 vd.

⁴ Yükseköğretim tarihimiz açısından söz konusu tarihsel dönemlere ve bunlara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz., Dölen, Emre, Türkiye Üniversite Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, I. Widmann, Horst, Atatürk ve Üniversite Reformu, (çev. Aykut Kazancıgil; Serpil Bozkurt), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 53 vd.

⁵ Özellikle Cumhuriyet öncesi modernleşme dönemi ve Cumhuriyet dönemi seküler yükseköğretim kurumsallaşması açısından yapılabilecek dördümlü tarihsel dönemleme için bkz., Widmann, Horst, Atatürk ve Üniversite Reformu, s. 53-56.

⁶ Hukuk Mektebinin Nizamnamesi için bkz., Dölen, Emre, Türkiye Üniversite Tarihi, I, 256-258.

nın yarattığı atmosfer içerisinde 1878’de kapatılmıştır. Bunun yerine 17 Haziran 1880 yılında Adliye Nezareti bahçesinde faaliyet gösterecek olan Mekteb-i Hukuk öğretime başlamıştır. Söz konusu hukuk okulunun ders ve öğretim programı, döneme egemen olan Batılılaşma paradigması doğrultusunda Batılı örneklerine yakın biçimde geliştirilmiştir. Cumhuriyet öncesi modernizasyon sürecinde⁷ varlık bulan bu iki mektep/okul, İstanbul Üniversitesi Hukuk fakültesinin tarihsel temellerini oluşturduğu ifade edilebilir. Daha sonra, 1 Eylül 1900 tarihinde açılan Darülfünunu Şahane’nin içerisinde Mekteb-i Hukuk özerk bir fakülte olarak yerini almıştır.

20 Nisan 1912 tarihli Nizamname ile söz konusu okul ya da yükseköğretim kurumu, İstanbul Darülfünun’u adını almıştır.⁸ 11 Ekim 1919 tarihinde ise Darülfunun, tüzel kişilik kazanmış ve bilimsel özerkliğe kavuşmuştur. 21 Nisan 1924 tarihli Kanunu takiben, 11 Ekim 1919 tarihli nizamname yeniden değiştirilerek tüzel kişiliği tekrar düzenlenmiştir. 7 Ekim 1925 tarihli İstanbul Darülfünun’u Talimatnamesi ile de bilimsel ve idari özerklik benimsenmiştir.⁹

Hukuk öğretimi tarihi, Cumhuriyet dönemi ile birlikte Türk yükseköğretiminde modern bir üniversitenin kuruluşu açısından Widmann’a göre önemli bir tarihsel kesite tekabül etmektedir.¹⁰

Nitekim hukuk öğretimi, ilk olarak 5 Kasım 1925 yılında Ankara Adliye Hukuk Mektebi olarak kurulan yüksekokul ile başlamıştır. Atatürk’ün ‘*Cumhuriyetin/Türk inkılabının bir müeyyidesi*’ olarak nitelendirdiği,¹¹ Ankara Hukuk Mektebi ilk eğitim-öğretim yılına 339 öğrenci ile başlamıştır.¹² Başlangıçta üç yıllık öğrenim süresi ile öğretime başla-

⁷ Cumhuriyet öncesi dönem Türk Yükseköğretim tarihinde modernizasyon sürecine dair değerlendirmeler için bkz., Tekeli, İlhan, Tarihsel Bağlamı İçinde Türkiye’de Yükseköğretimin ve YÖK’ün Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s. 65 vd. Gürüz, Kemal, Yirmi Birinci Yüzyılın Başında Türk Milli Eğitim Sistemi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2008, s. 9-34.

⁸ Darülfünunun tarihi hakkında bilgi için bkz., Aynî, Mehmet Ali, Darülfünun Tarihi, (haz. Aykut Kazancıgil), Kitabevi, İstanbul 2007.

⁹ Dölen, Emre, Türkiye Üniversite Tarihi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, I, 127.

¹⁰ Widmann, Horst, Atatürk ve Üniversite Reformu, (çev. Aykut Kazancıgil; Serpil Bozkurt), Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 55.

¹¹ Ansay, Tuğrul, “Hukuk Öğretimi ve Ankara Hukuk Fakültesi”, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağamı (1925-1975), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1977, s. 20.

¹² Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinin temeli 5 Kasım 1925 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk tarafından açılan “Ankara Hukuk Mektebine” dayanmaktadır. Ankara Hukuk Mektebi Cumhuriyet Dönemi’nin ilk yükseköğrenim kurumudur ve 1927 yı-

yan bu yüksekokulun öğrenim süresi 1941 yılında 4 yıla çıkarılmıştır. Daha sonra fakülteye dönüşerek Ankara Üniversitesinin de nüvesini oluşturan Hukuk Mektebinin ilk mezunlarının sayısı 143'tür. Hukuk Mektebinin ilk yıllarında toplam öğrenci sayısı ise 1400'ü geçmemiştir.

Ancak süreç içerisinde öğrenci sayısında artışların olduğu gözlenmiştir. Örneğin 1974-1975 eğitim-öğretim yılında Ankara Hukuk Fakültesine 545 Türk ve 18 yabancı uyruklu öğrenci kayıt yaptırmıştır. Söz konusu eğitim-öğretim döneminde Fakültenin toplam öğrenci sayısı 4500 dolaylarındadır.¹³

III. Mevcut Durum

Tarihsel süreklilik içerisinde değerlendirildiğinde hukuk öğretim tarihimizin Cumhuriyet öncesi dönemde başlayan modernizasyon sürecinde resepsiyon ya da modern kanunların iktibası, hukuk öğretiminde bir Rönesans başlatmıştır. Bu Rönesans, hukuksal bilginin ontolojik temellendiriminden başlamak üzere, algı ve öğretimine kadar geniş spektrumlu bir tartışma ve yapılanma sürecini ifade etmektedir. Ancak kuşkusuz böylesi geniş ve farklı düzlemleri içeren bu tartışma boyutu, bu makalenin bağlamsal sınırlarını aşmaktadır.

Daha çok sayısal verilerin dili ile tarihsel derinliğinden günümüze kadar yapılacak, siyasi, pedagojik, sosyolojik vd. okumalar ile hukuk öğretimi farklı tarihsel kesitlemelerde anlamlı bütünlükler olarak değerlendirme konusu yapılabilir. Ancak biz içinde bulunduğumuz dönem (2013 yılı) itibariyle geline/mevcut duruma referansta bulunacağımız sayısal verilerin işaret ve ifade etmekte olduğu anlamsal bütünlüğü keşfetmeye çalışacağız.

Yukarıda da işaret ettiğimiz üzere, Türk Yükseköğretiminde özellikle son beş yılda hızlı bir okullaşma trendine tanık olunmaktadır. Bugün itibariyle ülkemizde 104'ü Devlet ve 66'sı Vakıf olmak üzere toplam 170 üniversite bulunmaktadır. Bunlardan 31 Kamu/Devlet Üniversitesinde hukuk fakültesi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, 66 Vakıf Üniversitesinden 37'sinde hukuk fakültesi yer almaktadır. Böylece toplamda bugün itibariyle Türk Yükseköğretiminde 68 hukuk fakültesi bu-

linda Bakanlar Kurulu kararıyla "Ankara Hukuk Fakültesi" adını almıştır. Bu kararla Ankara Üniversitesi'nin de temelleri atılmış olup, Hukuk Fakültesi de 1946 yılında kabul edilen Üniversiteler Kanunu'na göre çıkarılan 6.6.1948 tarih ve 5239 sayılı" Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanunu" ile oluşturulan Ankara Üniversitesi'nin, aynı Kanunla bir fakültesi durumuna gelmiştir." Öğretim Üyesi: 30 Profesör, 15 Doçent, 27 Yrd. Doç. Öğretim Yardımcısı: 4 Dr. Öğr. Gör, Arş. Gör, 1 Uzman; Toplam: 72 Öğretim Üyesi, 43 Öğretim Yardımcısı.

¹³ Ansay, Tuğrul, "Hukuk Öğretimi ve Ankara Hukuk Fakültesi", s. 3-4.

lanmaktadır. Yükseköğretimimize okullaşma oranları itibariyle egemen olan bu artış trendinin, özellikle vakıf üniversiteleri açısından, devam edeceği öngörülmektedir.

Yükseköğretim Kurulunca öğrenci kontenjanlarının belirlenmesinde öngörülen stratejik yaklaşımın ilgili Üniversiteler ve bağlı birimlerce ve ilgililerce ciddi biçimde eleştiri konusu yapıldığına tanık olunmaktadır. Bu kapsamda özellikle Devlet Üniversiteleri hukuk fakültelerinin, Yükseköğretim Kurulunun öğrenci kontenjan belirleme politikasına karşı dirençlerinden söz edilebilir.

Bu meyanda getirilen eleştirel argümanların odağında ise, ‘Hukuk öğretiminin zaafiyeti’ yer almaktadır. Hukuk öğretiminin kitlesel biçimde kalabalık sınıf ortamlarında teorik bir anlatım ile gerçekleştirilmesinin iyi bir hukukçunun yetiştirilmesinde en büyük açmaz olarak nitelendirildiği görülmektedir. Ancak bunun tersine, yukarıda değinildiği üzere, Vakıf üniversitelerinin yoğun biçimde Hukuk Fakültesi açma ve kontenjanlarını artırma yönündeki taleplerine tanık olunmaktadır.

IV. Öğrenci Kontenjanları

Aşağıda kaydedildiği üzere, son beş yılda hem devlet ve hem de vakıf üniversitelerinde öğrenci kontenjanlarının rakamsal ifadesi artış eğilimini göstermektedir. Bunlardan kamu üniversitelerinde eğitim-öğretim yıllarına göre öğrenci kontenjanlarındaki artış şöyledir:

Devlet Üniversiteleri Hukuk Fakültelerinde öğrenci kontenjanları:

2012-2013 eğitim öğretim yılında 6548

2011-2012 eğitim öğretim yılında 6572

2010-2011 eğitim öğretim yılında 6047

2009-2010 eğitim öğretim yılında 5730

2008-2009 eğitim öğretim yılında 3973

Devlet üniversitelerinde halen hukuk öğrenimi görmekte olan mevcut öğrenci sayısı toplamda: 25.403

Bunlardan vakıf üniversitelerinde son beş yıllık eğitim-öğretim takvimine göre öğrenci kontenjanlarındaki rakamsal artış da şöylece kaydedilebilir:

Vakıf Üniversiteleri Hukuk Fakültelerinde öğrenci kontenjanları:

2012-2013 eğitim öğretim yılında 4672

2011-2012 eğitim öğretim yılında 3833

2010-2011 eğitim öğretim yılında 2838

2009-2010 eğitim öğretim yılında 1995

2008-2009 eğitim öğretim yılında 1231

Vakıf üniversitelerinde halen hukuk öğrenimi görmekte olan mevcut öğrenci sayısı ise, toplamda: 14.287

Kümülatif olarak Türk Yükseköğretim kurumlarında (Devlet ve Vakıf Üniversiteleri hukuk fakülteleri) halen toplamda 39.690 öğrenci hukuk öğrenimi görmektedir.

Devlet üniversiteleri hukuk fakültelerinin öğrenci kontenjan talepleri ile Yükseköğretim Genel Kurulunun belirlemiş olduğu öğrenci kontenjan sayıları arasında bariz bir farklılığın olduğu görülmektedir. Türk yükseköğretiminde özellikle yaklaşık son beş yılda yaşanan niceliksel büyüme ve okullaşma oranındaki artış doğrultusunda yükseköğretime erişim koşulları da genişlemiştir.

Öyle ki, 81 kentin her birinde bir ya da birden fazla olan Devlet ve/ya Vakıf Üniversiteleri/yükseköğretim kurumları açılmıştır. Yükseköğretime erişimi yaygınlaştıran bu büyüme, yıllarca yükseköğretim kurumlarına yönelik yığınsal talebe mümasil bir arz yaratmıştır. Son yıllarda tanık olduğumuz bu hızlı büyüme, oldukça dinamik bir gelişim/dönüşüm seyri ortaya koymaktadır. Bu yüzden söz konusu gelişim, hem global ve hem de yerel-birimsel bazda derinlikli analizi neredeyse imkansız kılmaktadır.

Yükseköğretim alanında yaşanan bu süreç, yalnızca arz-talep dengesine indirgenecek bir sosyo-politik gereksinimin yarattığı bir duruma değil, daha esaslı biçimde Cumhuriyet dönemi Türk Yükseköğretim tarihinde bir paradigma değişimine işaret etmektedir. Bu değişim/dönüşüm, doğallıkla mevcut kurumsal imkanları, durumu, kültürü ya da alışkanlıkları vs. zorlayıcı bir durum yaratmaktadır. Hukuk eğitimi alanında bu dönüşümün yansıması, ilgili akademik alanın kadim popülaritesinin de etkin gücü ile talep yoğunluğunu karşılamak adına kontenjanların artırılması sonucunu doğurduğu ifade edilebilir.

Vakıf Üniversitelerinin hukuk fakültesi açma konusundaki oldukça istekli tutumlarına paralel biçimde, bu fakültelerin öğrenci kontenjanlarının artışı konusunda da ısrarcı bir talepkarlığa sahip oldukları görülmektedir. Vakıf üniversitelerinin söz konusu niceliksel artış taleplerinin saikleri farklı biçimlerde açıklanabilir. Bir açıklamaya göre temel saiklerden birisi, hukuk eğitiminin düşük maliyet ve bunun karşısında yüksek kar marjı yaratmasıdır.

Devlet üniversiteleri söz konusu olduğunda ise, kontenjan taleplerinin son beş yılda Yükseköğretim Kurulunun yürüttüğü sistematik ve istikrarlı büyüme politikasına karşı biçimde, kontenjanların düşürülmesi yönünde olduğu görülmektedir.

Aşağıda görüleceği üzere, ilgili devlet üniversitelerinin öğrenci kontenjan talepleri ile Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen kontenjanlar arasında büyük bir sayısal fark olmakla birlikte, fakültelerin son yıllardaki (özellikle son beş yıl) kontenjanları ile sayısal bir uyumluluk söz konusudur.

Ayrıca örneklem olarak aşağıda isimlerini kaydedeceğimiz hukuk fakültelerinin öğretim kadrolarına ilişkin sayısal verileri (Mart 2013 tarihinde tespit edilen) dipnotlarda paylaşmak suretiyle öğretim elemanı sayısı ile kontenjanlar arasındaki oranın ifşa edeceği anlama dikkat çekilebiliriz.

Örneğin, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinin¹⁴ 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 1128 olan öğrenci kontenjanı, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında 800 olarak belirlenmiştir. Ancak ilgili Hukuk Fakültesinin Yükseköğretim kuruluna iletmiş olduğu öğrenci kontenjan talebi 600'dür. Yine de geçen eğitim-öğretim yılı için belirlenen öğrenci kontenjanından 328 daha az bir sayının (yani 800) Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenerek, ilgili fakültenin kontenjanı düşürülmüştür.

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesinin¹⁵ 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 718 olan öğrenci kontenjanı, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında 500 olarak belirlenmiştir. İlgili Fakültenin öğrenci kontenjan talebi ise 350'dir.

İstanbul Üniversitesinde olduğu üzere Marmara üniversitesinde de Yükseköğretim Kurulunun belirlemiş olduğu öğrenci kontenjanlarında bir düşüş gözlenmektedir. Bu yüzden her iki fakültenin öğrenci kontenjan talepleri baz alınarak yapılacak olan değerlendirme yanlış olacaktır.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinin 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 820 olan öğrenci kontenjanı, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında 800 olarak belirlenmiştir. Yine ilgili fakültenin öğrenci kontenjan talebi 600'dür.

¹⁴ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinin kuruluş tarihi 17 Haziran 1880'dir. Öğretim Üyesi: 33 Profesör, 18 Doçent, 23 Yrd. Doç. Öğretim Yardımcısı: 22 Dr. Arş. Gör., 95 Arş. Gör. Toplam: 74 Öğretim Üyesi, 117 Öğretim Yardımcısı. Görevlendirilen Öğretim Üyesi: 13 Prof., 7 Doç., 4 Yrd. Doç., 2 Dr. Arş. Gör., 12 Arş. Gör. Toplam Görevlendirme: 24 Öğretim Üyesi, 14 Öğretim Yardımcısı.

¹⁵ Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 20.07.1982 tarihinde 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Öğretim Üyesi: 19 Profesör, 15 Doçent, 31 Yrd. Doç. Öğretim Yardımcısı: 8 Dr. Arş. Gör., 32 Arş. Gör., 1 Öğr. Gör. Toplam: 63 Öğretim Üyesi, 41 Araştırma Görevlisi.

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesinin¹⁶ 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 514 olan öğrenci kontenjanı, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında 400 olarak belirlenmiştir. İlgili Fakültenin öğrenci kontenjan talebi 200 olmuştur.

Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesinin 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 258 olan öğrenci kontenjanı, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında 200 olarak belirlenmiştir. Ancak ilgili Hukuk fakültesinin öğrenci kontenjan talebi, 100 olarak önerilmiştir.¹⁷

İlgi çekici örneklerden birisi Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesidir.¹⁸ İlk kez 2012-2013 yılında 82 öğrenci kontenjanı ile eğitim-öğretime başlayan Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesinin 2013-2014 eğitim-öğretim yılı için kontenjan teklifi 50'dir. Ancak Yükseköğretim Kurulu tarafından önümüzdeki eğitim-öğretim yılı için kontenjan, 200 olarak belirlenmiştir. İlgili Fakültenin öğrenci kontenjan talebi ise 50'dir.

Başkentimizde yeni kurulan bir üniversite olan Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesinin¹⁹ 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 82 olan öğrenci kontenjanı, 2013-2014 eğitim-öğretim yılı için 200 olarak belirlenmiştir. Öte yandan Fakültenin Yükseköğretim Kuruluna yaptığı öğrenci kontenjan talebi 60 olarak önerilmiştir.

Ankara'da bulunan bu iki üniversiteden Hacettepe Üniversitesi'nin köklü kurumsal yapısı, marka değeri gibi unsurlar açısından değerlendirildiğinde, akademik profil ve fiziksel altyapı olanakları itibarıyla geliş-

¹⁶ Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi 20.07.1982 tarihinde 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Halen mevcut olan öğretim elemanı sayısı şöyledir. Öğretim Üyesi: 5 Profesör, 6 Doçent, 17 Yrd. Doç. Öğretim Yardımcısı: 42 Arş. Gör. Toplam: 28 Öğretim Üyesi, 42 Araştırma Görevlisi.

¹⁷ Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi 29.09.2006 tarihinde 10912 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur. Öğretim Üyesi: 1 Profesör, 3 Doçent, 6 Yrd. Doç. Öğretim Yardımcısı: 2 Okutman, 19 Arş. Gör. Toplam: 9 Öğretim Üyesi, 21 Öğretim Yardımcısı.

¹⁸ Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi 05.08.2005 tarihinde 9184 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur. Öğretim Üyesi: 3 Profesör, 2 Doçent, 5 Yrd. Doç. Öğretim Yardımcısı: 2 Dr. Arş. Gör., 8 Arş. Gör., 2 Öğr. Gör., 1 Uzman. Toplam: 10 Öğretim Üyesi, 13 Öğretim Yardımcısı.

¹⁹ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi 21/07/2010 gün ve 6005 sayılı Kanun ile kurulmuştur. Öğretim Üyesi: 2 Profesör, 2 Doçent, 6 Yrd. Doç. Öğretim Yardımcısı: 29 Arş. Gör. Toplam: 10 Öğretim Üyesi, 29 Araştırma Görevlisi. Görevlendirilen Öğretim Üyesi: 1 Prof., 3 Doç. Görevlendirilen Öğretim Yardımcısı: 2 Dr. Arş. Gör. Toplam: 4 Öğretim Üyesi, 2 Öğretim Yardımcısı.

miş ve gelişim potansiyeli yüksek bir üniversite olduğunu ifade edebiliriz. Bunun yanı sıra, henüz yeni kurulan bir üniversite olmasına rağmen, özellikle lokasyonu açısından bir cazibe merkezine dönüşen Yıldırım Beyazıt Üniversitesi de kısa sürede akademik kadrosunu zenginleştirme imkan ve potansiyelini kanıtlamıştır.

Türk yükseköğretimi alanındaki genel büyüme trendine uygun biçimde bu üniversitelerde öğrenci kontenjanlarının belirlenmesinde, reel durumun gerekleri, talep ile belirlenen arasındaki farklılığı anlamlı kılabilmektedir.

Kaydedeceğimiz son bir örnek ise, Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesidir.²⁰ İlgili Fakültenin 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 123 olan öğrenci kontenjanı, 2013-2014 eğitim-öğretim yılı için 200 olarak belirlenmiştir. Ancak ilgili Fakültenin öğrenci kontenjan talebi 80'dir.

V. Hukuk Öğretiminin Süreçsel Özneleri ve Hukuk Mesleği

Hukuk öğretiminde nitelik sorununun odak meselelerinden birisini hiç kuşku yok ki, Fakültelerin akademisyen sayısı ve ilgili akademisyenlerin akademik profilleri oluşturmaktadır. Bu amaçla, hukuk öğretiminin gerçekleştirilecek olan akademisyen/öğretim elemanı sayısı ve bunların niteliksel profillerinin saptanması, konunun tahlili açısından büyük önem arz etmektedir.

Niteliksel durumu ve nitelik sorunu açısından değerlendirme konusu yapılması gereken temel sorunlardan birisi de hukuk öğretiminin amaçladığı formasyona ilişkin algıdır. Bu açıdan bakıldığında hukuk öğreniminin salt mesleki bir alan/formasyon olarak algılanması ve/ya sunulması temel problemlerden birisini teşkil etmektedir.

Gasset'in vurguladığı üzere yükseköğretim, mesleki öğretimin yanı sıra, bilimsel araştırmadan oluşmaktadır. Buna göre, "*avukat, doktor, eczacı, bir ortaöğretim kurumunda Latince ya da tarih hocası olmak, hukukçu, fizyolog, biyokimyager, filolog vb. olmaktan çok farklı şeydir. Birinciler uygulamalı mesleklerin adlarıdır, ikinciler salt bilimsel*

²⁰ Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesi 26/12/2007 tarihinde 12968 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur. Öğretim Üyesi: 1 Profesör, 1 Doç. 3 Yrd. Doç. Öğretim Yardımcısı: 3 Öğr. Gör., 5 Arş. Gör. Toplam: 5 Öğretim Üyesi, 7 Öğretim Yardımcısı. Görevlendirilen Öğretim Üyesi: 2 Profesör, 4 Doçent, 7 Yrd. Doç. Görevlendirilen Öğretim Yardımcısı: 1 Öğr. Gör. Toplam Görevlendirme: 13 Öğretim Üyesi, 1 Öğretim Yardımcısı.

uğraşların adlarıdır.”²¹ Hukuk öğretiminin, mesleki bir formasyon kazandırma şeklinde algılanması, bu doğrultuda öğretim metodolojisi ve pedagojisinin geliştirilmesi ve öğretim materyallerinin üretilmesi hukuksal bilginin düalistik akademik karakteristiği ile örtüşmemektedir. Bu durum, hukuk öğretiminin teorisizleşmesine ve teknokrasiye dönüşümüne yol açmaktadır.

Hukuk öğretimi, hukuksal bilginin kadim geleneksel değeri ve kültürü açısından kendinde statüsel bir prestij yaratmaktadır. Ancak bunun karşısında, sözünü etmiş olduğumuz çarpıtılmış algının hukuk akademiasını, niteliksel bir cızlılığa mahkum etmeye sevk ettiği söylenebilir. Bunun yanı sıra, hukuk akademiasının hukuk mezunları açısından yeterli ilgiyi ya da yönelimi yaratmaması başta sosyolojik olmak üzere bir çok açıdan tahlili hak etmektedir. Bu saptamaya ilişkin daha ayrıntılı temellendirmelere gidilebilir. Ancak burada konuyu sayısal verilerin dilinden daha doğrudan açıklama yoluna gideceğiz.

Buna göre Devlet Üniversiteleri Hukuk Fakültelerinde mevcut öğretim üyesi sayıları şöylece kaydedilebilir:

Görevlendirmeler hariç toplam öğretim üyesi sayısı: 601

Görevlendirmeler dahil toplam öğretim üyesi sayısı: 669

Öte yandan Vakıf Üniversiteleri Hukuk Fakültelerinde görevli olan öğretim üyesi sayıları ise şöyledir:

Görevlendirmeler hariç toplam öğretim üyesi sayısı: 455

Görevlendirmeler dahil toplam öğretim üyesi sayısı: 634

Böylece toplamda tüm Yükseköğretim kurumları Hukuk Fakültelerinde 18 anabilim dalında mevcut olan Hukuk Öğretim Üyeleri Sayısı 1056’dır. Bu öğretim üyeleri akademik kariyerleri açısından sayısal olarak sıralandığında ortaya çıkan tablo şöyledir:

354 Profesör

164 Doçent

537 Yardımcı Doçent.

Anabilim dallarına göre yapılacak bir dağılım ile öğretim üyeleri sayıları şöylece detaylandırılabilir:

²¹ Gasset, Jose Ortega Y., Üniversitenin Misyonu, (çev. Neyyire Gül Işık), YKY, İstanbul 1998, s. 37.

Anabilim Dallarına Göre Toplam Öğretim Üyesi Sayısı

Anabilim Dalı	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.	Toplam Öğretim Üyesi Sayısı
Anayasa Hukuku	23	18	50	91
Ceza Hukuku	32	16	53	101
Genel Kamu Hukuku	15	4	24	43
Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi	18	6	18	42
Hukuk Tarihi	14	8	9	31
İdare Hukuku	27	10	45	82
Milletlerarası Hukuk	19	2	37	58
Mali Hukuk	26	8	22	56
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku	36	14	27	77
Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku	14	11	39	64
Milletlerarası Özel Hukuk	11	6	26	43
Ticaret Hukuku	38	24	73	135
Medeni Hukuk	71	27	84	182
Deniz Hukuku	4	3	12	19
Roma Hukuku	5	5	12	22
AB Hukuku		2	3	5
Karşılaştırmalı Hukuk	1		1	2
Bilişim ve İnternet Hukuku	1		2	3
TOPLAM	354	164	537	1056

Hukuk Fakültesi öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı/ortalaması da konuya dair anlamlı bir tablo sunabilir. Buna göre: $39.690/1056= 37.58$ öğrenci.

Hukuk akademiasına olan yönelişi açımlayan bu sayısal göstergelerin yanı sıra, temel mesleki alanlar itibariyle de bir değerlendirme sözkonusu edilebilir. Buna göre, hukuk öğretimini sağlamış olduğu formasyon neticesinde edinilen temel mesleki alanlar, avukatlık, hakim ve cumhuriyet savcılığı olarak sıralanabilir.

Bunlardan avukatlık mesleğine giriş, 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 15. maddesinde²² genel olarak düzenleme konusu yapılmıştır. Buna göre, lisans öğrenimi sonrası ölçme-değerlendirme amaçlı bir çıktı kontrolü (sınav vb.) olmaksızın, 6'şar aylık sürelerle ilk olarak mahkemelerde ve en az beş yıllık kıdemi olan bir avukat meslektaşın yanında yapılan stajlarla sağlanmaktadır. Söz konusu mesleki alana ilişkin sayısal veriler ise aşağıdaki gibidir:

Türkiye Barolar Birliğinin verilerine göre, 31 Aralık 2012 tarihi itibarıyla, Barolarda kayıtlı avukat sayıları şöyledir;

48.072'i bay Avukat

30.107'i bayan Avukat olmak üzere,

Toplam Avukat sayısı: 78.179'dir.

Bir diğer temel mesleki alan olan Hakimlik ve Savcılık açısından ortaya çıkan sayısal tablo ise şöyledir. Hakim ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Şubat 2013 tarihli verilerine göre; Ülkemiz Adliye camiasında Hakim ve Cumhuriyet Savcısı sayısı, 12.470'dir.²³

Hukuk formasyonu, yalnızca yukarıda sayısal verileri sunulan temel mesleki alanlarda (hakimlik-savcılık ve avukatlık) meslek erbabı yetiştirme amacına yönelik değildir. Hukuk eğitimi ya da formasyonu farklı mesleki tercihleri mümkün kılan çok yönlü bir mesleki alana (örneğin kamu idaresinde yöneticilik gibi) tekabül etmektedir. Bu mesleki çeşitlilik, tarihsel süreçte de varlığını korumuştur.²⁴

VI. Sonuç Yerine

Türk yükseköğretimi son dönemde, oldukça yoğun biçimde dönüşüm, atılım ve açılım politikasını yaşama geçirme sürecini yaşamaktadır. Bu sürecin tanık olunan gelişim olguları şunlardır: İki farklı hukuk-

²² Avukatlık Kanunu md. 15 (Değişik: 30/1/1979-2178/4 m.); "Avukatlık stajı bir yıldır. Stajın bu kısmında yer alan hükümler uyarınca ilk altı ayı mahkemelerde ve kalan altı ayı da en az beş yıl kıdemi olan (bu beş yıllık kıdem hesabına kanunun 4 üncü maddesinde yazılı hizmette geçen süreler de dahildir.) bir avukat yanında yapılır. Stajın hangi mahkeme ve adalet dairelerinde, ne surette yapılacağı yönetmelikte gösterilir." Ayrıca konuya ilişkin detaylı düzenleme Türkiye Barolar Birliği Staj Yönetmeliğinde yer almaktadır.

²³ Avrupa Konseyi Etkin Yargı Komisyonu'nun (CEPEJ: The European Commission for the Efficiency of Justice) 2008 yılında yayınlamış olduğu verilere göre 100 bin kişiye düşen hakim sayısı şöyle sıralanmaktadır: Almanya'da 24,5; İngiltere'de 16,6; Yunanistan'da 28,4 iken, Türkiye'de 9'dur. Söz konusu sayısal veriler, yargı sisteminin ağır iş yükü karşısında adaletin gecikmesine yol açan yargıç sayısının sayısal yetersizliğini ifade etmektedir.

²⁴ Ansay, Tuğrul, "Hukuk Eğitimi ve Ankara Hukuk Fakültesi", s. 6.

sal/kurumsal yapı içerisinde Yükseköğretim kurumlarının sayıca artışı, yeni akademik alanların/bölümlerin ihdası, talep yoğunlaşmasına bağlı biçimde öğrenci kontenjanlarının artırılması vd.

Son yıllarda tanık olduğumuz durum, ekonomik, sosyolojik ve dış politik dinamiklerin yön tayini ile birlikte yeni bir duruma işaret etmektedir. Yükseköğretime yönelik bu denli yoğun toplumsal talebin yarattığı bu yeni durumun bir geçiş sürecine ya da geçiciliğine de işaret etmek durumundayız.

Daha özelde hukuk öğretimi açısından değerlendirildiğinde, hukuk fakültesi kontenjanlarının tespitinde baz alınması icap eden temel kritik konu, hukuk öğretimidir. Hukuk öğretimine ilişkin algı, beklenti ile kontenjan stratejisi arasında bir ilişki söz konusudur. Örneğin, hukuk öğretimini pratik mesleki bir öğrenim süreci olarak tanımlamak, kontenjan tartışmalarında farklı bir düşünsel pozisyon yaratabilir. Nitekim Anglo-Amerikan hukuk geleneğinin dayandığı meseleci hukuk karakteristiği, Amerika ve İngiltere’de örnekleri görüldüğü üzere, sınırlı sayıda öğrenci ile ‘*case method*’ yöntemi²⁵ ile öğretim yapılmaktadır.

Ancak Ülkemiz hukukunun ait olduğu Kara Avrupası hukuk geleneğinde, hukukun teorik aklı öğretime esas teşkil ettiği ve pratiklerin daha sonra sınırlandırılmış bir zaman dilimi içerisinde verildiği ifade edilebilir. Böylece bizim hukuk geleneğimizde hukukun teorik/sistemik bütünlüğü öğretimde odak boyutu oluşturur.

Eğitim-öğretim süreçlerinde öğrenci sayısının/kontenjanın görece azlığı, hem akademisyen ve hem de öğrenci açısından doğallıkla daha konforlu bir öğretim vasatı yaratabilir. Ancak kontenjanın minimum düzeyde tutulması ile hukuk öğretiminin niteliğinin yükseleceğine ilişkin beklentinin çok isabetli olmadığı söylenebilir.

Ülkemiz yükseköğretim sisteminde girdi kontrolü, ÖSYM tarafından merkezi yerleştirme sınavı ile yapılmaktadır. Ancak yükseköğretim sonrasında hukuk öğretimi alanında, çıktı kontrolünün yapıldığı söylenemez. Hukuk lisans formasyonunu elde eden her mezun, mezuniyet sonrasında bir yıllık Avukatlık stajı ile serbest avukatlık mesleğini icra edebilmektedir. Yalnızca, hakimlik ve cumhuriyet savcılığı ile kamu avukatlığında bir çıktı kontrolü yapılmaktadır.

Bu yüzden, hukuk öğretimine ilişkin zafiyet tartışmalarında konunun kontenjan meselesine hasredilmesi yerine, hukuk formasyonunun/diplomasının sağladığı iş garantisi meselesi ve bizatihi öğretimin pedagojisi vd. gözden geçirilmelidir. Hiçbir Avrupa ülkesinde hukuk

²⁵ Bu yöntem konusunda ayrıntılı bilgi için bkz., Arat, Tuğrul, Amerikan Hukuk Öğretiminde ‘Case Method’, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1968.

öğrenimi sonrasında, çıktı kontrolü ve uzun bir uygulama pratiği olmaksızın, hukukçunun meslek yaşamına adım atması mümkün değildir.

KAYNAKÇA

Arat, Tuğrul, *Amerikan Hukuk Öğretiminde 'Case Method'*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1968.

Dölen, Emre, *Türkiye Üniversite Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, I, 127, 135-142, 305. Widmann, Horst, *Atatürk ve Üniversite Reformu*, (çev. Aykut Kazancıgil; Serpil Bozkurt), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.

Gürüz, Kemal, *Yirmi Birinci Yüzyılın Başında Türk Milli Eğitim Sistemi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 2008.

Tekeli, İlhan, *Tarihsel Bağlamı İçinde Türkiye'de Yükseköğretim ve YÖK'ün Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010.